

եւ տերութեան պարտոց պաշտօնարանին մէջ ուսնեցած պաշտօններուն: Համառի Պէյ իւր ազատ ժամանակը կը գործածէ նկարչութիւն սորվելու եւ միանգամայն ինք գինքն այն ճիւղերու մէջ կատարելագործ ելաւ, որոնց կատարելով գիտութիւնը կը պահանջէ իւր թմբարարներ: Իւր նկարած նկարն այն ամէնուն յայտնէ է, որոնք կատարողն ուղղիտ գայած են: Համառի Պէյ 12 տարի յառաջ իւր ուսման ընթացքն իւր ինքն կատարած է եւ հոն նոյն ժամանակուան երեսնէր գիտնականներուն հետ մտերմական յարաբերութիւններ տեսցած է: Բարիք արուեստից ու հնամասնութեան մէջ ոտադած խորին գիտութիւնն է իւր այս ժամանակ մեծապատէճն անհնարութեանց յաշուութեան ուղեգնապատճառը, զորոնք նաեւ կրցաւ իրագործել, կուսելով ընդգրկմութեանց գէտի եւ աստիճանային մեծանեցել... Գարձեալ կրցաւ այնպէս անկապառաւոր միջոցներով 130 աշակերտով արուեստից դպրոց մէջ հիմնել, եւ միւս կողմէնէ այլեւայլ պեղումներու եւ խուզարկութեանց անհնարելիով՝ գտած 17 փառաւոր դազաղները կատարողն ուղղիտ բերաւ եւ անոնց համար զատ չէր իր կանգնեց: Նոյն եւ յառաջ Համառի Պէյ համար. հանց իւր արուեստագէտ: Իւր նկարչութեան մէջ անեցած համարը Վեհ. Սուլթանին մտազբոխութիւնն իւր վրայ դարձաւ, որ 1871ին իրեն յանձնեց Ստամբուլի թանկարանին վարչութիւնը: Այս ընտրութեան յաջողութիւնը կը տեսնուի Համառի Պէյի գործած գործերէն, որոնցմով այս թանկարանն ամբողջ եւրոպայի ամենակարեւոր թանկարաններէն մին կ'ըլլաւ եւ գիտնական աշխարհի մտազբոխութիւնը յիշքն գրաւեց: Այսպէսով ներք. որ Օսմանական պետութեան իւրին իւր ժողովածոյից թանկարանին համար նպաստաւոր միջոցներ պիտի մատուցանէ եւ հիմնաւոր թանկարանական գրառանքն օգնելու ինք զինքը պատրաստ պիտի ցուցնէ: Համառի Պէյի անշահակնդիր գործունէութիւնը թէ՛ տերութեան եւ թէ՛ ամէն գիտնականաց անհնաւորութեան արժանի է:

„Athénium“.

Mr. WALLIS

ԱՌԵՒՅՐԱԿԱՆ

(ՏՈՆՆԵՐԱԿԱՆ ԳՐ. Զ. ԲՈՐԱՆՈՒՄԻՆ)

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱԿԱՆԱՐԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԵՐԱՆՈՒՄ

արեւ տարի Կ. Պոլսէն կ'արտածուին հետեւեալ առարկաներն:

1. Գրմիւն իւն (gummi dragant), Ասիկայ Ժողը Ասիկայէն Կ. Պոլսէն կու գայ այլեւայլ որպիսութեամբ, (1, 2, եւ 3* տեսակ սպիտակ, 1 եւ 2* տեսակ խարոսեալ, 1 եւ 2* տեսակ դեղին, հողախառն եւ բնական ապրանք,) եւ անկէ

կ'ուղարկուի Ամերիկա, Անգղիա, Գաղղիա, Գերմանիա, Աւստրիա-Հունգարիա, Գաղղիա եւ Գերմանիա շատ կ'առնու. Աւստրիա եւ Ռուսաստան շատ քիչ: Անգլիա տեսակներն արկղի մէջ կ'ուղարկուին. արժանքը պարկի մէջ: Այս ապրանքի արտածութեան կենդանութիւնը չէ պայտահետեւ Կ. Պոլսէն. վրան զի մեծ մասն Մերսինի եւ Պէյրութի վրայէն կ'ուղարկուի:

2. Դիսկա (Rhamnus cathartica): Ասիկայ կու գայ Ժողը Ասիկայէն, այսինքն՝ Սվալ, Էնկիւրիւ, Թագաթ, Սիւն, Ժորաւ, Ամասիա, Եօզկաթ քաղաքներէն, եւ Կ. Պոլսէն կ'ուղարկուի եւրոպայի այլեւայլ տեղերն, բայց գլխաւորաբար Անգղիա, Վերջին ժամանակներս նաեւ Ռուսաստան: Գերեղու համար՝ իրեն մաքրողական, եւ նկարչութեան մէջ իւր կանաչ ներկ կը գործածուի:

3. Սփէ: Ասիկայ Թագաթէն եւ Գասգաւ պոլսէն կու գայ այլեւայլ որպիսութեամբ՝ 1, 2* եւ բնական աստիճան: Կ. Պոլսէն 100—500 քիլոկրամ ծանր ծրարներով կ'ուղարկուի եւրոպա:

4. Ալիւն: Առուստուրի մէջ նշանաւոր տեսակները կը մատակարարեն Վիւլէ, Պոլսին, Մալաթիա, Սիւն, Թագաթ, Էնկիւրիւ, Գարա-հիսար: Ամէնէն աւելի կ'երկայ Ամերիկա. աւելի զատ՝ Անգղիա, Գաղղիա, Ռուսաստան, Գերմանիա, եւ այլն: Ամէնէն նուազ կ'երկայ Աւստրիա-Հունգարիա, իսկ զի հոս մորֆինի մեծ գործատներ չկան, իսկ դեղագլխաւոր համեմատաբար շատ քիչ կը գործածեն:

5. Աւրիկ իւլ: Ամէնէն ընտիր վարդի իւլը կու գայ Գրգանլըքէն (Արեւելեան Ռումիլի):

6. Ուլիւն: Որովհետեւ Գաղղիական միապաշտօններն ուխտար մորթելու ժամանակ մորթին մեծ զգուշութիւն կ'ընեն, անոր համար ուխտարի մորթի մեծ արտածութիւն կ'ըլլայ: Գլխաւորաբար Աւստրիոյ ձեռք ուրիշ երկրներ կ'երկայ. իսկ Գաղղիական մորթին, որ աւելի արժան է, ամէնէն աւելի Անգղիա կ'երկայ: Նոյնպէս ուխտարի բուրբը:

7. Ուլիւն իւլ: Ասիկայ մեծաւ մասամբ Աւստրիա կ'երկայ. բայց որովհետեւ ապրանքը լաւ չի պատրաստուիր, ընդհանրապէս Ռուսիա այժմ լաւագոյն տեսակներ կը պատրաստեն այս ձիւնը օր օր կ'ընայ:

8. Դիսկա: Այս ապրանքն Էնկիւրիէն հիւրէն կու գայ: 1888ին գրեթէ 9500 արկղ արտածուեցաւ, կեսէն աւելին 2* տեսակէն:

9. Գրգ (իւլ): Կ. Պոլսէն արտածուած

գորգերու գլխաւոր տեսակներն են՝ ուռսական, պարսկական, արվանդական եւ անատոլական գաւառներէն: Ռուսաստան կը մատակարարէ Հիւրփանի, Սեճաւտէի, Վերէի, Տին Պաքուի, Գաւապղի, Սումաքի, Գաղզաի եւ Տերպէնդի գորգեր: Պարսկաստան կը մատակարարէ Սեճաւտէի եւ Ֆերահանի գորգեր, որ շատ կը ծախուին: Խորասանի գորգերն աւելի Կ. Պոլսի կը գործածուին եւ շատ քիչ կ'արտածուին: Վերջին ժամանակներս Հելլոս անուն պարսկական նոր գործուածներն շատ կը փնտռուին եւ Ֆերահանի գորգերու հետ կը մրցին: Պերսիականներն ալ գտն հին պարսկական գորգեր: Փոխարար կը մատակարարէ Սեճաւտէ գորգն: Ցաճկաստան կը մատակարարէ Իլիք, Սեճաւտէ՝ արկղի համար եւ Զփուռնի գորգ: Վան տարի Կ. Պոլսէն գրեթէ 160.000 գորգ կ'ընէ բոլոր տեսակներն ի միասին, որուն գինն է իւր 250.000 տաճկական ոսկի: Գլխաւոր զնոյներն են՝ Անգղիա եւ Ամերիկա, որոնք տարին գրեթէ 150.000 լիւրայի ապրանք կ'առնուն: Ասոնց կը յաջորդեն Աւստրիա եւ Գերմանիա (գրեթէ 50.000 լիւրայի), եւ ետքն Գաղղիա եւ Իսպանիա: Ֆերահանի, Խորասանի, Հէրիս եւ Զփուռնական գորգերն չափերով կը ծախուին, իսկ մնացեալք մեծաւ մասամբ հատուի:

ՎԵՐՈՒՆԱՆԻՐՈՒՄԻ ՆԵՂՈՒՅԸ ԸՆԻ ՑՈՒՆԵՍՏՈՒՄ

Անգղիոյ վաճառականութեան տեսին նախագահը անցեալ տարի Յունիս Ցին ի Կոստանդնուպոլս գումարուած ընդհանուր ժողովոյն մէջ ծառ մը խօսեցաւ, յորում Անգղիոյ՝ Ցաճկաստանի մէջ ունեցած վաճառականութեան արգանց վրայ իւր տգիտութիւնը յայտնեց: Անգղիոյ Ցաճկաստանի հետ ունեցած վաճառականութիւնը, ըսաւ նախագահը, վիճակագրական արձանագրութեանց նայելով՝ որ ըստ օրէ եւ կ'ընթաց, մինչդեռ մեր ախոյաններն՝ Աւստրիա, Գերմանիա եւ Գաղղիա կը յառաջանան: Ասոր պատճառն է գերմանացի վաճառականաց աշուրբը՝ գործունեութիւնը, վաճառականութեան համար ճանապարհորդութիւնը քննողներու եւ գործունեաց լուսաւոյն գրութեան մը հետեւին, համեմատաբար վաճառաց ածանուծիւնը, եւ վերջապէս գերմանացի վաճառականին ապահովութիւնը, թէ կրնայ ի հարկաւորութեան իւր տերութեանն օգնութիւն գտնել: Ասոր վրայ անդիմապէս աւելցուց թէ նորեքս Անգղիոյ խորհրդանշոյնն նաւատորմին զորացներու նաւատակաւ որդեգր փոխառութիւն Անգղիայի աղէցուծեան անկողն շատ օգնեց: Վաճառականական սեռեական անցեալ տարի ինքրանք էր որ Անգղիա միայն վաճառականութեան համար գետպան մ'ունենայ, Բաւական ժամանակէ ի վեր այն գետպանութեան

պաշտօն վարած էր Պր. Լէվ՝ որ Բեդերսպուրկ կը գտնուէ: Սակայն իւր իշխանութեան սահմանն մէջ Ցաճկաստանն, Պարսկաստանն ու Ռուսաստանը ըստնական շատ ընդարձակ է, ուստի նախագահը կը բացայայտէ որ Ցաճկաստան առանձին գետպան մ'ունենայ: Անգղիոյ Արեւելեան Բաւելիքի հետ ունեցած վաճառականութիւնն շատ գէշ վիճակի մէջ է. Ցաճկական պետութեան սահմաններու վրայ կանգնած մաքսատներն ամենեւին օգուտ չունեցան եւ գրեթէ շին գործածուիր: Անգղիոյ անկարելի է այս կողմեր մրցութիւն ընել վաճառք ինք տոկոսաւ է առ հարիւր 16 մաքս վճարել, մինչդեռ Աւստրիա եւ Գերմանիա՝ առ հարիւր 8 միայն կը վճարեն: Սակայն յոյս կայ որ Եամպոյի Պուրկալի երկաթուղոյն գինը շուտով լծնալով՝ անգղիական վաճառքներն ալ տոկոսական մաքսով ներմուծուին: Բայց Պուրկալի վրայի վաճառքներն փոխաբերել հարկ է որ միշտ սուղ ըլլայ: Կոստանդնուպոլս Պաշտանի վաճառականութեան կենդանի ընթացքով պէտք է որ Անգղիա շատ Կոստանդնուպոլս մեծաւաճառութիւնն իւր օգտին համար կանգուն պահէ: Հռուս ուրեմ նախագահն Արեւելեան շողեկաւայ խորհրդը շոյակելով՝ ըսաւ. եթէ Անգղիա իւր աղէցուծեանը չլծնայ լուծել այս խնդիրն ի նպատակ իր վաճառաց փոխադրութեան՝ ընդդէմ գերմանական եւ աւստրիական երթեւեկութեան դիրքութեան, անկարելի է մեծաւ մասամբ չկործնել Ռուսիայի, Պուրկալիոյ եւ Ցաճկաստանի մէջ ունեցած վաճառականութիւնը:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԵՐՈՒՆԱՆԻՐՈՒՄ

Վաճառականութեան Ռուսիոյ Պարսկաստանի հետ: Մոսկուայի վաճառականք աղերսագիր մատուցեց ինչ որ Կոստանդնուպոլս իւր միջնաւորութիւնն ընէ պարսկական մաքսային գրութիւնը կարգաւորելու: Վաճառք ըստնական Պարսկաստանի մաքսն առանձնականաց վարձու կը արուի, որոնք կ'որոշեն վճարելի մաքսատակը: Պարսկական ընդհանուր օրէնք է որ վաճառքէն հինգ առ հարիւր միայն մաքս կ'առնուն, բայց առանձնական մաքսատեարք երբեմն ուժ մինչեւ տասն առ հարիւր կ'առնուն: Ասով շատ գաւապցած է վաճառականութիւնը, այնու մանաւանդ որ արդէն սկսած է Պարսկաստանի մէջ այլեւայլ ազգաց վաճառականութեան մրցումը:

Փերսիականութեան է իրաւունքաւորութեան մեծաւաճառ է Ռուսաստան: Մոսկուա կազմուած է նոր բաժանորդագրական ընկերութիւն մը, որուն նախագահն է բուլղարական Ռուսաստանի մէջ փերեպակեղիաց վաճառականութիւն ընել: Բաց ի մայր միջերանցէն ի Մոսկուա, գաւառներու քաղաքաց մէջ ալ ճիւղեր պիտի ունենայ ընկերութիւնը: Կը կարծուի թէ ընկերութեան բուն